

Limfjordsskibe på lærred og pap

– portræt af to skibsportrætmalere

af Benny Boysen

Artiklen fortæller om to skibsportrætmalere, som med vidt forskellig baggrund dog havde det til fælles, at de udførte mange portrætter af bl.a. skibe, hjemmehørende i Limfjorden. Begge var yderst produktive, men dog mest den døvstumme Peder Christian Pedersen (født 1870 i Ø. Vandet). Han udførte mere end ti tusinde skibsportrætter!

At male portrætter af skibe var tidligere et bierhverv, som kreative folk med vekslende grader af talent beskæftigede sig med. Enkelte drev det dertil, at de kunne lave en levevej ud af det, men sjældent opnåede hverken de eller deres kunst en egentlig kunstnerisk anerkendelse. De malede jo for brød og ofte på bestilling. Dette har dog ikke forhindret deres værker i at være kulturhistorisk interessante, og deres erhverv er nu på det nærmeste blevet et håndværk, som skal skrives på tidens tabsliste.

Mange af malerne har ligefrem været helt anonyme uden for den tid og den lokalitet, som de virkede i, selv om netop skibsportrætter er blevet et eftertragtet samlerobjekt, der omsættes til langt højere priser end den flod af idylliske landskabsmalerier, som i disse år kastes ud til bortsalg på auktion.

To skibsportrætmalere

I limfjordssammenhæng er der især to skibsportrætmalere, der har lagt pensel til portrætter af de mange småskibe, som tidligere var registreret med hjemsted i en af fjordens købstæder eller mindre ladepladser.

Den ene er den lokale Peder Christian Pedersen (1870-1950), der stammede fra Hanstholm, men som det meste af sit liv var bosat i Thisted og Aalborg. Til ham kunne de lokale

skipperne komme og bestille billeder af deres skibe – ja ofte et billede til hvert af børnene. Pedersens produktion blev ganske betragtelig, men hans repertoire indskrænkede sig efter en speciel begivenhed, og selv om han ved sin død nok kunne betragtes som landets mest produktive skibsportrættør, så var det alligevel begrænset, hvor mange forskellige skibe, der var blevet portrætteret af ham.

Den mest specielle del af Pedersens produktion – de lokale limfjordsskibe – har aldrig været gjort til genstand for nogen nærmere undersøgelse eller forskning trods en god repræsentation på de lokale museer.

Som P. C. Pedersen var den lokale maler, man kunne henvende sig til for at få sit skib portrætteret, så var der ligeledes en mulighed, når skibet lå i fremmed havn.

Også her var der folk med maletalenter og malegrejer, som stod klar til at modtage bestilling på billeder, hvis de da ikke ligefrem udførte billederne »på spekulation« som man sagde – altså malede først og derefter henvendte sig på skibet med det færdige billede for at få det afsat. En af de sikre købere var skipperen, som så fik sat sit navn på billedet lige under skibets navn. Når billederne senere er kommet til at optræde i antikvitetshandelen, er det gerne under betegnelsen »Kaptajnsbilleder«.

Bror Edvin Bengtsson var også en dygtig og omhyggelig modelbygger. Her retter han en detalje på sin store model af fuldriggeren »Wilmington«, som der blev bygget på gennem mere end 20 år. Ved Bengtssons død i 1953 var modellen endnu ikke helt færdigbygget. Billedet er udsnit af foto i *Sture Händel & Johnny Rierts: Skutemålare (Uppsala 1999)*.

En af de flittigste skildrer af limfjordsskibe var den svenske toldvagtimester Bror Edvin Bengtsson (1884-1953), som arbejdede i den vestsvenske havneby Halmstad, hvor en stor del af Limfjordens småskibe af og til havde anløb, bl.a. for at laste tømmer eller brosten.

Bengtssons omfattende produktion af skibsportrætter er blevet en eftertragtet handelsvare, men en stor del af dem er allerede fikseret i museer og samlinger. Ved Limfjorden kan

man bl.a. finde Bengtsson repræsenteret med malerier på Limfjordsmuseet i Løgstør og på museet i Struer. I hjemlandet havde museet i Halmstad i sommeren 2007 en specialudstilling »Vågad Konst«, hvor hovedparten af de udstillede billeder var udført af Bengtsson. Tillige vist hans helt fantastiske model af den 4-mastede fuldrigger »Wilmington« af Glasgow.

En ukendt signatur

Peder Christian Pedersen blev i 1986 fra komplet anonymitet trukket frem i fuldt dagslys i museumsårbogen FRAM – Fra Ringkøbing Amts Museer. Anledningen var en testamentarisk gave til Struer Museum bestående af tre skibsportrætter af ældre limfjordsskibe, som havde tilhørt skibsfører Theodor Andersen, der i mange år havde haft bopæl i Struer. Oprindeligt var Theodor Andersen fra Thisted, hvor hans far, skipper Thomas Andersen, og flere af hans brødre, bl.a. lods Viggo Andersen, havde berøring med den lokale skibsfart. Broderen Chr. Andersen sejlede med den lille galease »Hedvig« af Thisted.

P. C. Pedersen signerede sine billeder ved at indridse sine initialer eller sine forbogstaver efterfulgt af det fulde efternavn i en krusedulleagtig signatur i den våde maling. Den var ikke umiddelbar let at identificere, hvilket havde givet flere museumsfolk noget at spekulere over, for en del af hans produktion var velkendt.

I sin bog »Danske skibsportrætmalere,« udgivet 1985, skriver museumsinspektør Hanne Poulsen fra Handels- og Søfartsmuseet på Kronborg således om signaturen **Pedersen, I** eller **P:** »Signaturen på et meget stort antal oliemalede fremstillinger af skoleskibet København set skråt forfra. Malerierne er dygtigt udført, men der er tale om serieproduktioner fra slutningen af 1920'erne og beg. af 1930'erne«.

Hanne Poulsen, som jeg talte med dengang, mente at malerierne var så dygtigt udført, at der sagtens kunne være tale om en professionel og anerkendt maler, der skjulte sig bag signaturen for ikke at vedkende sig at være stået på den bølge af interesse, der netop på dette tidspunkt var opstået omkring skoleskibet »København«s skæbne, hvilket havde givet sig udslag i en strøm af såkaldte Trommesalsbilleder.

Billederne i den testamentariske gave til Struer Museum havde samme lidt kryptiske signatur som billederne af »København« og en efterlysning i Thisted Dagblad resulterede i en henvendelse fra vognmand Egon Harbo i Hanstholm, som kunne fortælle, at maleren af vore billeder og de mange billeder af skoleskibet »København« var én og samme mand, nemlig Peder Christian Pedersen, som for øvrigt havde en 82-årig svigerdatter, Frida Pedersen, boende som enke i Aalborg. Frida Pedersen ville sikkert kunne hjælpe med at få sin svigerfar flyttet fra kun at være en ukendt signatur til at være et rigtigt levende menneske. Det blev historien om en usædvanlig skæbne, der kom ud af et besøg hos Frida Pedersen.

Den døvstumme maler

Peder Christian Pedersen var født i Øster Vandet 12. oktober 1870. Familien flyttede dog hurtigt efter drengens fødsel til Hanstholm, hvor faderen ernærede sig som tømrer, fisker og redningsmand. En dag, hvor faderen var ved at reparere et tag, tabte han et stykke tømmer ned i hovedet på sin 3-årige søn, som derved blev så kvæstet i hovedet, at han mistede hørelsen og dermed aldrig lærte at tale.

Som 9-årig kom Peder Christian på Døvstummeinstituttet i København, hvor han var en ensom dreng, som ikke rigtigt knyttede sig til andre. En god ven fik han dog i drengen Johannes. En lærer opdagede drengens talent for at tegne og forærede ham tegnesager, og

Den døvstumme maler Peder Christian Pedersen har et portræt af »København« på staffeliet. Her har han ladet skibet passere Kronborg for indadgående. Det var en tradition hos skibsportrætmalerne, at to billeder aldrig måtte være helt ens. Der skulle være en lille afvigelse, og det blev ofte i sejlføringen, men altså også i landkendingen. Bag maleren ses endnu en af samtidens sikre salgssucceser: Topkarens hus i Rebild Bakker.

det blev hurtigt klart, at drengen her havde fået midler, som han kunne udtrykke sig med.

Ved konfirmationen kom Peder Christian tilbage til hjemmet i Hanstholm, hvorfra moderen adskillige gange travede med ham til Thisted for at finde en læreplads til sin søn. Men ingen havde brug for en døvstum dreng. Endelig forbarmede malermester Peder Lorentzen Bloch i Østergade sig over den ihærdige moder og gav sønnen en læreplads som maler.

På teknisk skole erhvervede Peder Christian præmier for både flid og dygtighed, og som udlært søgte han arbejde i Aalborg, hvor han kunne gå på malerskole om vinteren, for på denne årstid havde bygningsmalerne sjældent noget at bestille. Allerede dengang drømte han om at kunne leve som kunstner, hvilket fremgår af kirkebogen i Vor Frue Kirke i Aalborg. Da han i 1898 giftede sig med den ligeledes døvstumme Ane Johanne Jensen, lod han sig i kirkebogen betegne som kunstmaler, hvilket på dette tidspunkt mere var en ambition end en realitet.

Parret fik sønnen Christian i Aalborg, men i 1902, hvor sønnen Valdemar fødtes, var fa-

milien tilbage i Thisted, hvor Peder Christian arbejdede som malersvend. I den periode kom han til at kende skipper Thomas Andersen, der fik udført adskillige portrætter af sine forskellige skibe. Galeasen »Brødrene« kendes i tre eksemplarer og jagten »Nora« i fire. Ligeledes kendes Chr. Andersens »Hedvig« i flere eksemplarer fra Pedersens hånd. Det var nogle af disse billeder, som siden kom til Struer Museum.

Skibsportrætmalere havde i ældre tid den tradition at lave en mindre landkending på deres billeder, således at betragteren kunne få en fornemmelse af den geografi, skibet befandt sig i, f.eks. var en fjern profil af øen Helgo-

P. C. Pedersens billede af Theodor Andersens galease »Nora« af Struer, der på dette tidspunkt ikke just havde nogen elegant fremtoning. Oprindelig var skibet bygget i Faaborg 1899 som skonnert »Elona« og det endte sine dage som Nationalmuseets ejendom, hvor det gik tabt ved en påsat brand, mens skibet lå på land. I sin oprindelige skikkelse er »Nora« genopstået som kirkeskib i Struer kirke, bygget og skænket af den tidligere sømand Alfred Pedersen, som i sin tid var med til at nedtackle skibet.

land meget benyttet til skibe, som sejlede på Altona, og det var der en del limfjordsskibe, som gjorde midt i 1800-tallet.

Da Limfjorden ikke har helt oplagte kystpartier eller fyrtårne, som kan anvendes til geografisk identifikation, benyttede Pedersen sig af en anden metode. Han lod i baggrunden en damper se, og damperens profil var med en meget høj skorsten karakteristisk for DFDS-damperen »Limfjorden«, som var blevet forsynet med en høj skorsten for ikke at genere dækspassagererne med røgnedslag. I rederiet omtaltes »Limfjorden« spøgende som »Selskabets eneste 3-master«, eftersom skorstenen næsten havde mastehøjde.

Værtshuset »Snorren« (Harmonien) i Thisted blev også forsynet med billeder af lokale skibe, og i perioder med arbejdsløshed malede Pedersen skibe på glasplader, som solgtes for et par kroner stykket. Det var dog helt overvejende lærred, Pedersen foretrak som malegrundlag.

I 1920 flyttede familien igen til Aalborg, hvor Pedersen fortsat var malersvend, men dog med mere kunstneriske sider af erhvervet, som at udføre ådring og marmorering. Drømmen var stadig at kunne leve af sit eget maleri, og indimellem blev der også produceret og solgt billeder. Skitseblok og farver var permanente følgesvende, og altid var Pedersen optaget af at

Et af Pedersens billeder af Thistedskipperen Thomas Andersens galease »Brødrene« af Thisted – nu i Struer Museum. I baggrunden ses den dampskibssilhuet, som i mangel på en egentlig landkending går igen på flere af Pedersens portrætter af limfjordsskibe – Silhuetten er tolket som værende DFDS-damperen »Limfjorden«.

lave skitser og farveprøver. Specielt farvesamspillet mellem lys og vand optog ham meget.

Skoleskibet »København«

I september 1928 lå den store 5-mastede bark skoleskibet »København« i Aalborg og Nørresundby for at laste cement til Buenos Aires i Sydamerika. »København« var noget af nationens stolthed. Det var bygget i 1921 og var allerede året efter motiv på det danske julemærke. Skibet var ejet af Østasiatisk Kompagni og havde en besætning på 60 mand, hvoraf de 45 var elever.

Pedersen var flere gange nede ved skibet for at lave farveprøver og studere detaljer. En dag blev han tiltalt af en af skibets officerer, og da Pedersen gjorde opmærksom på sit handicap, blev han tiltalt med tegnsprog.

Officeren viste sig at være »København«s hovmester, Edvard Steffensen, som var søn af den Johannes, der havde været Pedersens bedste kammerat på Døvstummeinstituttet. Den eftermiddag blev helt uforglemmelig for Pedersen, der blev vist rundt overalt på skibet og kom hjem med skitseblokken fyldt.

»København« afsejlede Nørresundby 21. september og nåede Buenos Aires 43 døgn senere. 14. december forlod skibet Sydamerika for at gå i ballast syd om Afrika til Adelaide i Australien, men skibet nåede aldrig frem. Sidste livstegn fra det var 2. juledag 1928.

I februar 1929 kunne rederiet ikke længere berolige de bekymrede forældre til de 45 drenge, som var ombord, og en resultatløs efterforskning blev sat i gang. »København« var forsvundet, og der er aldrig siden fundet spor fra det.

Lige i denne periode, hvor usikkerheden omkring »København«s skæbne var på alles læber og optog hele den danske nation, spurgte Frida, der var blevet gift med Pedersens søn Valdemar, om ikke svigerfaderen som en for-

sinkt bryllupsgave ville male et billede til dem af »København«.

I dette meget store maleri, som hængte i Fridas hjem helt frem til hendes død, lagde Pedersen alt, hvad han havde lært. Alt skulle være korrekt ned til mindste detalje.

Det blev et billede, hvor »København« ses skråt forfra, sejlede i frisk bidevind for styrbords halse og med reduceret sejlføring. Solen stråler gennem en sky og lægger et stærkt lys på skibets dækshuse, hvor man tydeligt ser mennesker optaget af at sejle skibet. Billedet blev forsynet med en stor guldramme og fik plads i Valdemar og Fridas hjem.

Mens eftersøgningen af »København« stod på, fik Valdemar og Frida besøg af en lokal kunsthandler, som blev meget begejstret for maleriet – og han anede vel også nogle kommercielle muligheder i det. Han bad Pedersen kopiere billedet i nogle få eksemplarer med salg for øje. Det blev dog kun i en fjerdedel af det oprindelige maleris størrelse.

Således kom en kontakt med en københavnsk kunsthandler i gang, og markedet for billedet synes i nogle år at være helt umætteligt. P. C. Pedersen kunne opgive arbejdet som bygningsmaler og helt hellige sig arbejdet ved staffeliet. Det blev til mange billeder, og da skoleskibene »Danmark« og »Georg Stage« blev bygget henholdsvis 1933 og 1935, kom de også på repertoire. Også nogle af landskabsmaleriets mere trivielle motiver kom til.

Trods serieproduktion og rutine bevarede Pedersen en ægthed og glød i sine billeder, men fik naturlig nok en række mindre talentfulde efterabere i sit kølvand. Ved sin 70-års fødselsdag i 1940 opgiver han sin produktion af skibsportrætter til flere end 10.000, hvoraf langt de fleste var af »København«.

Nogen rig mand blev P. C. Pedersen aldrig af at male skibsportrætter, men han hjalp nok adskillige kunsthandlere til at blive det. Han døde i Aalborg 11. maj 1950.

Ø.K.'s skoleskib »København« på et af de mange malerier, som der var et næsten umætteligt marked for i 1930'erne, hvor forældrene til de mange forsvundne drenge nægtede at opgive håbet om at få deres drenge hjem i live. Ethvert forslag om mindegudstjenester eller mindesten blev afvist, så tragedien fik lov at leve i mange år sammen med håb og fortvivlelse.

Kun få portrætter af skoleskibet »København« har fundet plads i museumssammenhæng, selv om skibets ukendte skæbne var en tragedie, nationen aldrig helt har kunnet ryste af sig. Men rundt omkring på lokalmuseerne ved Limfjorden finder man de af Pedersens billeder, som relaterer til limfjordsområdet, hængende og det ofte side om side med billeder af hans næsten samtidige kollega fra hinsidan, toldvagtmaster Bengtsson.

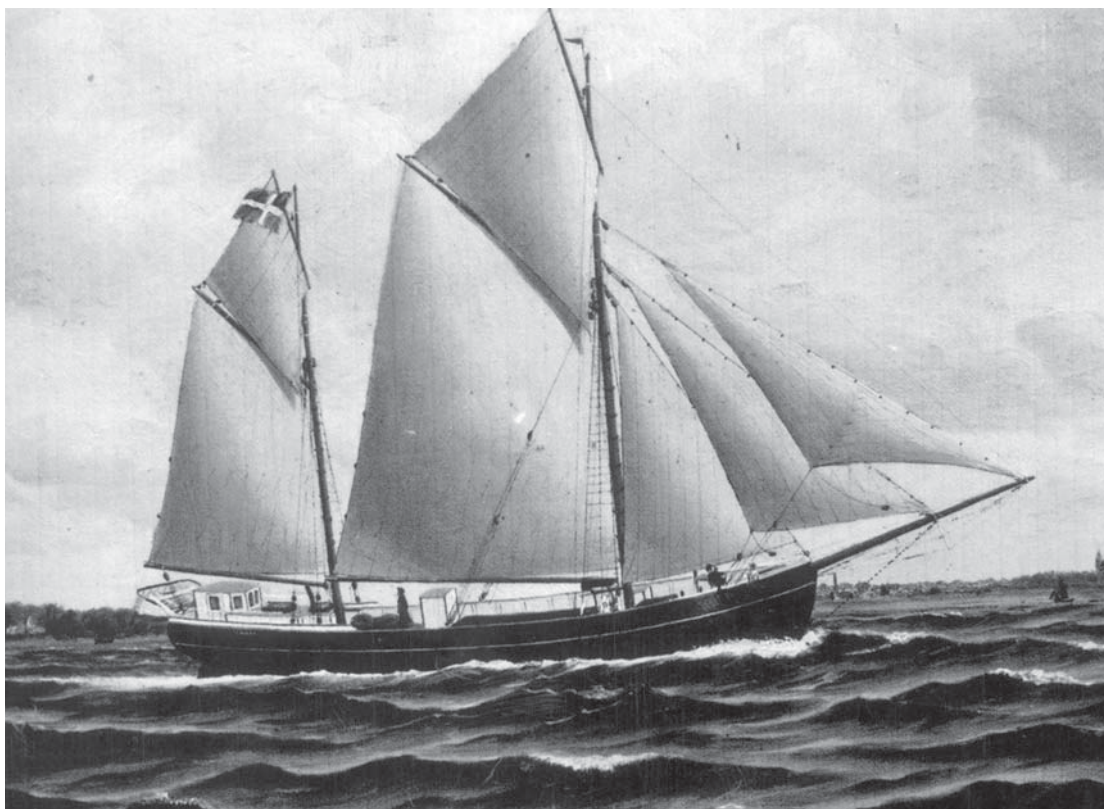
Bror Edvin Bengtsson

Født 1884 ved vandet i Särddal, Halland i Sverige – mindre end 100 meter fra havet. Som søn af skibsreder Christoffer Johan Bengtsson var

det oplagt, at Bror Edvin Bengtsson skulle til søs, og i sin ungdom var han da også påmønstret flere af faderens skibe.

Det blev imidlertid klart, at den unge mand ikke var søstærk, og lidende alle søsygens kvaler fandt han sig aldrig rigtig til rette på havet. Efter at have aftjent sin værnepligt i den svenske flåde, søgte Bror Edvin ind til toldvæsenet, hvor han fik arbejde i Halmstad helt frem til sin pensionering.

Det var en god forudsætning for at lave skibsportrætter, selv at have sejlet til søs, og allerede tidligt i sin tjeneste i Halmstad begyndte Bengtsson at skitsere og male de skibe, han kom i kontakt med i Halmstads havn. På udstillingen i Läns museet Halmstad 2007 var

Galease »Hanna« af Aalborg, udstyret med helt korrekt dæksinteriør af B. E. Bengtsson. Selv om hjemstedet var Aalborg, var »Hanna« et rigtigt Thistedskib, ejet og ført af Valdemar Larsen. Mange skippere i limfjordsområdet brugte af økonomiske grunde at lade deres skibe registrere i Aalborg, hvor de fleste laster blev hentet og hvor man ofte lå og ventede på last. I skibets registreringshavn betaltes kun halvt havnepenge. Affotografering i Struer Museum.

de ældste billeder dateret 1904, men de bærer dog præg af en urutineret og lidt ubehjælpesom malestil.

Var der nogen, der bestilte et billede af deres fartøj, lavede Bengtsson hurtigt en skitse af skibet, hvilket i en håndvending kunne ske på bagsiden af en toldblanket. Men han var klar over, at det var en kritisk kundegruppe, han arbejdede for. Der skulle være nøje overensstemmelse mellem billedet og virkeligheden, og gamle søfolk kan fortælle om Bengtsson, at han var forsynet med et målebånd, som i et af faldene blev hejst op i skibets master for at

få de helt nøjagtige mål og størrelsesforhold mellem flere master.

Skitsen blev så taget med hjem, og på et hjemmelavet staffeli blev skitsen nu til et rigtigt maleri, som et par dage senere kunne afhændes til bestilleren. Bengtsson udførte gerne sine skibsportrætter med oliemaling på pap.

Når skibene anløb Halmstad havn var det sjældent med fuld sejlføring, og et skibsportræt forlangtes næsten altid udført, således det viste skibet for fulde sejl. Her kom Bengtssons egen sejltid ham til hjælp, ligesom han benyttede sit

nære bekendtskab med de lokale skippere og rådførte sig med dem m.h.t. detaljer i rigning og sejlføring.

Bengtsson havde gerne spurgt bestilleren om, hvorvidt han ønskede en bestemt landkending malet ind på billedet. Bengtsson havde en skitsebog med landkendinger fra mange forskellige kyster, så kunden kunne selv vælge, om skibet f.eks. skulle ses med Kronborg om styrbord – hvilket var en særlig populær landkending, der blev foretrukket til mange danske skibe. En anden mulighed var Vinga Fyr ved indsejlingen til Göteborg, men fjernere mål som Dovers hvide kalkklipper eller Eddystone fyrtårn var også muligheder.

Når maleriet var færdigt, blev det signeret B. E. Bengtsson eller alternativt kun B. Bn. Bengtsson kunne genbruge sine skitser, og mange af skibene er portrætteret adskillige gange og vist i forskellige farvande eller sammenhænge.

Netop Chr. Andersens »Hedvig« af Thisted var et af de skibe, som Bengtsson kom til at male mange portrætter af, for det skib havde han et særligt forhold til. Skibet havde været hans fars, og måske var det et af de skibe, hvorpå han som stor knægt havde konstateret sin kroniske søsyge.

»Hedvig« var bygget 1863 i Sønderborg i Danmark som jagt »Metha«, men blev i 1883

Bengtssons portræt af N.C. Wejsbjergs skonnert »Capella« – nu i Struer Museum. Et andet af Wejsbjergs skibe var »De tolv søskende«, opkaldt efter skipperens egen familie, der stammede fra Venø, hvor slægtsnavnet blev hentet. Tidligt flyttede familien dog til Jegindø, hvorfra alle 11 sønner kom ud som søfolk i hele limfjordsområdet, hvor de opererede fra havnebyer som Lemvig, Oddesund, Thisted, Aalborg og Struer.

solgt til Sverige, hvor det fik hjemsted i Särdaal, og C. J. Bengtsson gav det navnet »Hedvig«. I 1899 fik skibet en ekstra mast og var nu rigget som galease med hjemsted i Harplinge og Halmstad, før Albert Olsson i Halmstad i september 1907 solgte det for kr. 1.800 til Chr. Andersen i Thisted, som lod det beholde sit navn.

Når »Hedvig« fremover anløb Halmstad benyttede Bengtsson lejligheden til at forny portrættet af skibet. På Stadsbiblioteket i Halmstad findes flere affotograferinger af portrætter af »Hedvig«, også i en dramatisk situation til havs, hvor skibet for klosrebede sejl stikker næsen dybt i søen. – Måske var det et personligt ubehageligt minde for maleren.

I samme samling ses jagten »Anna« af Söndrum, som i 1909 kom til Limfjorden, idet skibet blev købt af M. Rønn i Nykøbing Mors.

Udover de svenske, så var det særligt de danske og tyske søfolk, som benyttede sig af Bengtssons tilbud og talent. Således havde skipper Niels Christian Wejsbjerg i Struer Bengtssonportrætter af alle de skibe, han ejede gennem årene. Det var billeder af »De tolv søskende«, »Capella« og de to, som begge hed »Andreas«. De adskiltes i omtale ved at betegne dem henholdsvis Store og Lille Andreas.

Efter Wejsbjergs død i 1927 blev billederne hængende hos datteren, som overtog skipperhjemmet på Holstebrovej i Struer, indtil de efter hendes død 50 år senere indgik i den maritimhistoriske samling på Struer Museum.

I Sture Händel og Johnny Rierts bog »Skutemålare« fra 1999 karakteriseres Bengtsson med ordene: *»Hans styrke som fartøjskunstner var at kunne se helheden i billedet, fartøjets bevægelse i bølgerne, farvesamspillet mellem himmel og hav. Også detaljerigdommen er stor på fartøjerne. Han var kendt for at være meget omhyggelig, og han ville ikke give et dårligt arbejde fra sig«.*

Der er ikke noget samlet overblik over, hvor stor Bengtssons produktion var, men et gæt har ligget omkring de tusinde alene af skibe, for han beskæftigede sig også med andre motiver i sit maleri«. Händel og Rierts konkluderer da også, at Bror Edvin Bengtsson dermed kom til at være den mest produktive skibsportrættør i Sverige i 1900-tallet. – Bengtsson døde i Halmstad 1953.

I Stadsbibliotekets Hallandsrum i Halmstad findes 7 albums med affotograferinger af flere end 400 af Bengtssons billeder. Der kan de ses, ligesom museet i Halmstad har en god samling.

Så langt behøver man nu ikke bevæge sig. Museerne med maritime samlinger i Limfjordslandet kan også være med.

Benny Boysen

Født 1944. Museumsinspektør i Struer og senere redaktør, forfatter og højskolelærer. Formand for Antik-Historisk Selskab.